

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი

ხელნაწერის უფლებით

ვახტანგ ჭარაია

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლი და მნიშვნელობა ქვეყნის ეკონომიკური
ზრდისათვის (საქართველოს მაგალითზე)

ეკონომიკის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

წარმოდგენილი დისერტაციის

ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

თბილისი 2015

ნაშრომი შესრულებულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის თეორიული ეკონომიკის კათედრაზე

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: **თეიმურაზ ბერიძე**
პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი

ოფიციალური შემფასებლები: **გუგუნაზ ერქომაიშვილი**
ასოცირებული პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის
სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი
რამაზ აბესაძე
პროფესორი, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

დისერტაციის დაცვა შედგება 2015 წლის 10 ივლისს, 14:00 საათზე,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე.
მისამართი: 0179, თბილისი, ჭავჭავაძის გამზ. 1, თსუ I კორპუსი, აუდიტორია №107.

დისერტაციის გაცნობა შესაძლებელია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამეცნიერო ბიბლიოთეკაში.

მისამართი: 0186, თბილისი, უნივერსიტეტის ქ. 2.

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

მ. ლობჯანიძე

სარჩევი:

თემის აქტუალობა	1
კვლევის მიზანი და ამოცანები	3
კვლევის საგანი და ობიექტი	3
კვლევის თეორიული და მეთოდოლოგიური საფუძვლები	4
კვლევის მეცნიერული სიახლე	4
ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა	5
კვლევის შედეგების აპრობაცია	5
სადისერტაციო ნაშრომის სტრუქტურა	7
თავი 1. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების კვლევის თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები	8
თავი 2. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გავლენა რეციპიენტი ქვეყნის კონომიკაზე	9
თავი 3. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის პოტენციური და რეალური შესაძლებლობები საქართველოში	17
გამოქვეყნებული ნაშრომები	19

თემის აქტუალობა

გლობალიზაციის თანამედროვე პირობებში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა ეკონომიკაში მისი განსაკუთრებული მნიშვნელობიდან გამომდინარე, სასიცოცხლო აუცილებლობას წარმოადგენს.

ისტორიული თვალსაზრისით, არცთუ ისე დიდი დრო გავიდა მას შემდეგ, რაც მთავრობებმა ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გადამწვევტი როლი და მნიშვნელობა გააანალიზეს, გამონაკლისი არც განვითარებული და „ასევე“ არც განვითარებადი ქვეყნები ყოფილან.

საქართველოსა და აგრეთვე საერთაშორისო გამოცდილების საფუძველზე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მნიშვნელოვანი ოდენობით უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას მრავალი მაჩვენებელი განაპირობებს. საქართველოს მაგალითზე, ნეგატიურ ფაქტორებში შეგვიძლია განვიხილოთ მისი მცირე სამომხმარებლო ბაზარი; სამუშაო ძალის დაბალი კვალიფიკაცია (მიუხედავად წერა-კითხვის და დიპლომიანთა თითქმის ასპროცენტიანი მაჩვენებლისა მოსახლეობის ერთ სულზე); ქვეყანაში ორი კონფლიქტური რეგიონია; დამოუკიდებლობის მოპოვების დღიდანვე დაუმარცხებელია პოლიტიკური არასტაბილურობა და მრავალი სხვა. თუმცა, არსებობს პოზიტიური მხარეებიც, როგორებიცაა: საკანონმდებლო ბაზრის მუდმივი გაუმჯობესება; ეკონომიკის ლიბერალიზაცია (მე-16 ადგილი 2014 წლის ეკონომიკის თავისუფლების ინდექსის მიხედვით, 152 ქვეყანას შორის), ასოცირების ხელშეკრულების ხელმოწერა ევროკავშირთან, საქართველოს ადგილმდებარეობის უპირატესობა და სხვა.

საერთო ჯამში შეიძლება ითქვას, რომ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის ჭრილში საქართველო მიმზიდველ ქვეყანათა რიცხვს მიეკუთვნება. თუმცა, ჯერჯერობით, უცხოელი ინვესტორები საქართველოში მაინც იაფი სამუშაო ძალის გამოყენებით, ადგილობრივი ბაზრის ათვისებით არიან დაკავებულნი და ნაკლებად უწყობენ ხელს მაღალტექნოლოგიური, ექსპორტზე ორიენტირებული დარგების განვითარებას. აქვე უნდა ითქვას, რომ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, ხშირ შემთხვევაში, არა მიმდები ქვეყნის მაჩვენებლების უპირატესობებზე, არამედ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ექსპორტიორ ქვეყანაში მიმდინარე ეკონომიკურ პროცესებზეა დამოკიდებული, აგრეთვე - ისეთ გლობალურ მოვლენებზეც, როგორიცაა მსოფლიო ფინანსური კრიზისი ან პირიქით დ მსოფლიო ეკონომიკური ბუმი.

საინტერესოა, რომ საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის დარგებს შორის პერსპექტიულია დ ენერჯეტიკა; ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა; უძრავი ქონებისა და სამშენებლო ბაზრები, აგრეთვე დამამუშავებელი მრეწველობა. სხვა სფეროებში ინვესტორთა დაინტერესება საკმაოდ დაბალია, მაგალითად: საქართველოს მთავრობის მიერ სოფლის მეურნეობის მიმართულების ერთ-ერთ პრიორიტეტად გამოცხადების მიუხედავად, ინვესტიციები ამ სფეროში მიზერულია და მთლიანი ინვესტიციების 3%-ს არ აღემატება.

აღსანიშნავია, რომ დღეისთვის ქართულ-უცხოური წილობრივი მონაწილეობით შექმნილი ორგანიზაციების ექსპორტის წილი მთლიან ექსპორტში 50%-ს აღემატება, რაც იმას ნიშნავს, რომ უცხოური ინვესტიციები აქტიურ როლს თამაშობენ ქართული ექსპორტის ფორმირებაში. თუმცა, როგორც ზემოთ ვახსენეთ, ეს ძირითადად დაბალტექნოლოგიური დარგების ექსპლუატირების ხარჯზე ხორციელდება. ქართული ეკონომიკის თვისობრივად ახალ დონეზე გადასაყვანად და მისი ექსპორტის, როგორც აბსოლუტურ, ასევე სტრუქტურულ ჭრილში გასაუმჯობესებლად, საჭიროა გეზის აღება ისეთ მიმართულებაზე, როგორცაა თანამედროვე ტექნოლოგიები, რომელიც, თავის მხრივ, განათლებაში (პროფესიული და ტექნოლოგიური ცენტრები; საშუალო და უმაღლესი განათლება) მნიშვნელოვანი რესურსების დაბანდების გარეშე წარმოუდგენელია.

სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, 1996 წლიდან 2014 წლის მესამე კვარტლის ჩათვლით, საქართველოში შემოსულმა პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციებმა \$12.4 მილიარდს გადააჭარბა, რომლის 42% ევროკავშირის ქვეყნებიდანაა შემოდინებული. თუმცა, 2014 წლის პირველი სამი კვარტლის მონაცემების თანახმად, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განმახორციელებელ ქვეყანათა რიცხვში ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი ჩინეთს (\$157 მლნ) უჭირავს, რომელმაც გააქტიურება მხოლოდ III კვარტლში დაიწყო და ინვესტიციამ \$149 მლნ ანუ მოცემული კვარტლის 29% შეადგინა (წინა წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით 47-ჯერ მეტი). შეიძლება ითქვას, რომ ჩინეთი თავის ეკონომიკურ „ექსპანსიას“ საქართველოში ახლა იწყებს. რაც შეეხება იგივე კვარტალში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დარგობრივ გადანაწილებას, ის შემდგენაირია: მშენებლობა (36%); ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა (21%); უძრავი ქონება (12%). აღნიშნულ დარგებში ამ მასშტაბის ინვესტიციები კი საქართველოსთვის გრძელვადიან პერიოდში

პოზიტიური ნამდვილად ვერ იქნება, რადგანაც მოცემული ინვესტიციები არა ქვეყნის რეალური ეკონომიკის განვითარებას, არამედ ინვესტორის გამდიდრებას ემსახურება.

როგორც უკვე აღინიშნა, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის კუთხით საქართველო განსაკუთრებული წარმატებით ევროკავშირის ქვეყნებთან თანამშრომლობს. შესაბამისად, ასოცირების ხელშეკრულების ამოქმედების შედეგად, ევროკავშირიდან ინვესტიციათა ახალი ტალღაა მოსალოდნელი, რაც, ერთი მხრივ, უდავოდ მისასალმებელი ფაქტია, თუმცა, მეორე მხრივ, ზრდის ქვეყნის დამოკიდებულებას ერთ კონკრეტულ რეგიონზე დ ევროკავშირზე, რაც ამ რეგიონში მოსალოდნელი ეკონომიკური სირთულეების შემთხვევაში, აუცილებლად ჰპოვებს ასახვას საქართველოში შემოდინებული (შემოსული) პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მასშტაბებზეც.

კვლევის მიზანი და ამოცანები

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოტივაციების ანალიზი და მათი გავლენის შეფასება საქართველოს ეკონომიკაზე, ქვეყნისა და დარგის მახასიათებლების გათვალისწინებით. კვლევის მიზნიდან გამომდინარე, კვლევის შემდეგი ამოცანები შეირჩა:

1. ქართული და უცხოური ლიტერატურის მიმოხილვა და კრიტიკული ანალიზი;
2. გლობალური ტენდენციების ანალიზი;
3. მოზიდვის ხელშემწყობი და შემაფერხებელი ფაქტორების იდენტიფიკაცია;
4. მოტივაციების გამოვლენა და გავლენის შეფასება საქართველოს ეკონომიკაზე;
5. საქართველოს საინვესტიციო განვითარების სტადიების ანალიზი;
6. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების პოტენციალის შეფასება და კონტრიბუციის ინდექსის გაანგარიშება.

კვლევის საგანი და ობიექტი

კვლევის საგანს წარმოადგენს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები და მისი მნიშვნელობა მიმღები ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდისთვის. კვლევა აგებულია საქართველოს მაგალითზე.

კვლევის ობიექტს წარმოადგენს საქართველოს საინვესტიციო კლიმატი და უცხოური ინვესტიციების როლი მისი გაუმჯობესების პროცესში.

კვლევის თეორიული და მეთოდოლოგიური საფუძვლები

კვლევის დროს გამოყენებულ იქნა შემდეგი მეთოდები: ხარისხობრივი, თვისობრივი, შედარებითი, სტატისტიკური ანალიზის, დაჯგუფების, ინდუქციური, დედუქციური, სინთეზის, „ქეის-სთადი“ (შემთხვევების შესწავლა) და ევრისტიკული.

ნაშრომი ეყრდნობა ქართულ და უცხოელ მეცნიერთა გამოკვლევებს, პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებით; საერთაშორისო ორგანიზაციების მონაცემებს; პერიოდულ გამოცემათა მასალებს; საქართველოს და უცხოური ეროვნული/ცენტრალური ბანკების ნორმატიულ და სტატისტიკურ დოკუმენტაციას; გამოკვლევა ჩატარებულია საქართველოს ეროვნული ბანკის, მსოფლიო ბანკის, სავალუტო ფონდის, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურისა და მრავალ სხვა ორგანიზაციაში მოპოვებული ფაქტობრივი მონაცემების ანალიზის საფუძველზე.

კვლევის მეცნიერული სიახლე

1. გამოვლენილია საქართველოში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოტივაციები, ასევე შეფასებულია მათი გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე, ქვეყნისა და დარგის მახასიათებლების გათვალისწინებით.
2. გაანალიზებულია საქართველოს საინვესტიციო განვითარების სტადიები და საქართველოს საინვესტიციო პოზიციის შეფასების საფუძველზე, დადგენილია საქართველოსათვის დამახასიათებელი საინვესტიციო განვითარების სტადია.
3. გაანგარიშებულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების კონტრიბუციის ინდექსი შემდეგი მაჩვენებლების მიხედვით: დამატებული ღირებულება, კაპიტალის მოცულობა, საგადასახადო შემოსავლები, შრომის ანაზღაურება, კაპიტალის ფორმირება, დასაქმება და ექსპორტი. ხოლო მოცემული ინდექსის საფუძველზე, გაანალიზებულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე.
4. საქართველოს ეკონომიკის თავისებურებიდან გამომდინარე, გაანალიზებულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განმაპირობებელი ფაქტორები და გამოვლენილია ქვეყნის საინვესტიციო მიმზიდველობის პოტენციალი, ხელისშემწყობი და ხელისშემშლელი ფაქტორები.

ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა

კვლევის შედეგები და დასკვნები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს უმაღლეს სასწავლებლებში, როგორც სახელმძღვანელო მასალა. ამასთან, იგი მნიშვნელოვნად დაეხმარება სამთავრობო ინსტიტუტებს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების კურსის განსაზღვრის, მისი კორექტირებისა და რეალიზაციის კონკრეტული საკითხების დამუშავებისას. ნაშრომში განხილული საკითხების გამოყენება მიზანშეწონილია საერთაშორისო ბიზნესის სალექციო კურსში, უცხოური ინვესტიციების თეორიული და პრაქტიკული ასპექტების შესწავლის მიზნით.

კვლევის შედეგების აპრობაცია

კვლევის ძირითადი შედეგები გამოქვეყნდა ათამდე საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციაზე, რეცენზირებად ჟურნალებში და საზღვარგარეთ გამოცემულ სამეცნიერო შრომების კრებულში. ნაშრომი აპრობირებულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტზე, თეორიული ეკონომიკის კათედრაზე და მიეცა მსვლელობა საჯარო დაცვისათვის.

სადისერტაციო ნაშრომის მნიშვნელოვანი ნაწილი, მომზადებული და აპრობირებულია: პასაუს უნივერსიტეტში (გერმანია), პეტერბურგის ვეროპული უნივერსიტეტში (რუსეთი), ტარტუს უნივერსიტეტში (ესტონეთი) და ჯორჯ ვაშინგტონის უნივერსიტეტში (აშშ).

აგრეთვე აღსანიშნავია სადისერტაციო ნაშრომის ცალკეული კომპონენტების საერთაშორისო მასშტაბით წარდგენა მნიშვნელოვან კონფერენციებზე: 1. “MENA Business Infrastructure Protection Summit, 2013”, რომელიც ჩატარდა ქ. დუბაიში (ა.გ.ე.); 2. „4th International Conference on Global Business Environment, 2014“ ქ. ბანგოკოში (ტაილანდი); 3. „ICFE 2014: International Conference on Finance and Economics, 2014“ ქ. რიო-დე-ჟანეიროში (ბრაზილია); 4. “Asset Management and Maintenance Conference, 2014” - ქ. ბრისბანში (ავსტრალია); 5. „Global Academic Network International Conference, 2015” - ჰონგ-კონგში (ჩინეთი) და მრავალი სხვა.

სადისერტაციო ნაშრომმა მრავალგზის აპრობაცია გაიარა საქართველოშიც. კერძოდ, ივანე ჯავახიშვილის ხსოვნისადმი მიძღვნილ პირველ სამეცნიერო ფორუმზე (2014 წელს), სადაც ნაშრომის ერთ-ერთი კომპონენტის წარდგინებისთვის („საქართველოს გლობალური კონკურენტუნარიანობა, შედარებითი ანალიზი“), მოიპოვა I ადგილი (თანამომხსენებლებთან ერთად).

ნაშრომის მიერ აპრობაციის გავლასთან მიმართებით, აღსანიშნავია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორის მიერ ორგანიზებულ ყოველთვიურ სემინარზე „პოლიტეკონომიური საუბრები ლადო პაპავასთან“, ავტორის მიერ წარმოდგენილი მოხსენება სახელწოდებით - "OLI პარადიგმა და ერის საინვესტიციო განვითარების გზის ეტაპები საქართველოსთვის“). მოხსენება წარმატებულად შეფასდა უნივერსიტეტის რექტორის, პროფესორ ვლადიმერ პაპავას მიერ.

მნიშვნელოვან გარემოებას წარმოადგენს მოცემული კვლევის ფარგლებში მოპოვებული გამარჯვება შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ გამოცხადებულ დოქტორანტთა კონკურსში. პროექტის შესრულების ყოველკვარტლური, ფინანსური და აკადემიური ნაწილი ზემოხსენებული ფონდის მონიტორინგის სამსახურის მიერ დადებითად იქნა შეფასებული.

სადისერტაციო ნაშრომის სტრუქტურა

შესავალი.....	1
თავი 1. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების კვლევის თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები	
1.1. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გენეზისი და ტიპები.....	9
1.2. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გლობალური ტენდენციები.....	34
თავი 2. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გავლენა რეციპიენტი ქვეყნის ეკონომიკაზე	
2.1. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე.....	40
2.2. საქართველოში შემოდინებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ანალიზი ქვეყნების, რეგიონების და დარგების მიხედვით.....	59
2.3. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოტივაციები და მათი გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე.....	93
2.4. OLI პარადიგმა და ერის ინვესტიციური განვითარების გზა (IDP).....	106
2.5. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების პოტენციალი და კონტრიბუციის ინდექსი საქართველოში.....	119
თავი 3. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის პოტენციური და რეალური შესაძლებლობები საქართველოში	
3.1. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის ხელშემწყობი ფაქტორები.....	127
3.2. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის შემაფერხებელი ფაქტორები..	166
დასკვნები და რეკომენდაციები.....	176
გამოყენებული ლიტერატურა.....	181
დანართი.....	195

დისერტაციის ძირითადი შინაარსი

თავი 1. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების კვლევის თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები

განხილულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები. გაშუქებულია: პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გენეზისი, ტიპები და თანამედროვე გლობალური ტენდენციები. მოცემულია ინვესტიციების მრავალმხრივი კლასიფიკაცია, კერძოდ: წარმომავლობის, დაბანდების ხანგრძლივობის, საკუთრების ფორმის და სხვა მიმართულებით.

მოცემულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების თეორიების მიმოხილვა და მათი კრიტიკული შეფასება, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გლობალური ტენდენციების ანალიზი განვითარებული, განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკების მიხედვით.

სქემატურად, გრაფიკულად და მათემატიკური აპარატის მეშვეობით სისტემატიზებულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების კანონზომიერებისა და მოტივაციების განმსაზღვრელი თეორიები. დახასიათებულია კაპიტალდაბანდებათა ოთხი კატეგორია დანინგის მიხედვით: ბუნებრივი რესურსების, ეფექტიანობის, ბაზრისა და სტრატეგიული აქტივების მაძიებლების მიხედვით. აგრეთვე, თავის დაღწევის, მხარდამჭერი და პასიური ინვესტიციების მიხედვით. ამავე თავში ნაჩვენებია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გლობალური ტენდენციები, მისი დინამიკა და მოლოდინები, როგორც რეგიონების მიხედვით, ასევე მსოფლიო მასშტაბით.

90-იან წლებამდე პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ტრენდი მსოფლიოში არასტაბილურად ვითარდებოდა. თუმცა, მას შემდეგ იგი მნიშვნელოვნად გაიზარდა, \$55 მილიარდიდან 1980-იან წლებში, \$220 მილიარდამდე 1992 წლისათვის. ზრდის ტენდენცია მომავალშიც გაგრძელდა (2000-2004 წლებში მცირე მერყეობის მიუხედავად) და 2007 წელს თავის ისტორიულ მაქსიმუმს, თითქმის \$2 ტრილიარდ დოლარს გაუთანაბრდა. თუმცა, მსოფლიო ფინანსური კრიზისის შედეგად პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციებმა მსოფლიო მასშტაბით მნიშვნელოვნად იკლო. 2008 წელს 10%-იანი ვარდნა განიცადა და \$1,75 ტრილიარდს გაუთანაბრდა (UNCTAD, 2009). 2009 წლის ვარდნა კი უფრო დიდი აღმოჩნდა და გლობალური პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები \$1,2 ტრილიარდიან მაჩვენებლამდე დაეცა. 2010 და 2011 წლებში აღმავლობის ტენდენცია შეინიშნებოდა და 2009 წელთან

შედარებით 2011 წელს 30%-ზე მეტით იმატა - \$1,7 ტრილიარდამდე. თუმცა, 2012 წელს წინა წელთან შედარებით, 18%-ით დაეცა კვლავ და \$1,35 ტრილიარდი დოლარის ნიშნულამდე მივიდა. ამასთან მოსალოდნელია, რომ 2016 წლისათვის განვითარებული ქვეყნები კვლავ დაიბრუნებენ ლიდერულ პოზიციებს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის კუთხით და გლობალური ინვესტიციების 52%-ს მოიპოვებენ (UNCTAD, 2012, 2013, 2014).

თავი 2. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გავლენა რეციპიენტი ქვეყნის ეკონომიკაზე

მოცემული თავი ეხება პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გავლენას რეციპიენტი ქვეყნის, კონკრეტულად საქართველოს ეკონომიკაზე. თუ როგორია მათი (ინვესტიციების) მოტივაციები, წარმოდგენილია ეკლექტური პარადიგმა და ერის ინვესტიციური განვითარების გზის მოდელი, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების პოტენციალი და კონტრიბუციის ინდექსი. თეორიული მასალების გამოყენებით, გაანალიზებულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების კორიზონტალური და ვერტიკალური გადაინების ეფექტი. ნათლადაა წარმოდგენილი შემოსული და გასული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების სტრუქტურა, მათი კრებსითი და წლიურ მაჩვენებლები: რეგიონების, ქვეყნების, სექტორებისა და დარგების, აგრეთვე რეგიონულ და ორგანიზაციების ჭრილში. თითოეული მიმართულება დეტალურადაა განხილული, მოცემულია კონკრეტული ანალიზი და შეფასებები.

ერის ინვესტიციური განვითარების გზის კონცეფციის გამოყენებით, ჩამოყალიბებულია საქართველოს ინვესტიციური განვითარების საფეხურები და მათი დინამიკა. 2007-2013 წლების მონაცემებზე დაყრდნობით, გაანალიზებულია საქართველოს პოტენციური და რეალური შესაძლებლობები, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის კუთხით. მოცემულია „კონტრიბუციის ინდექსი“ - ქართულ-უცხოური წილობრივი მონაწილეობით შექმნილი კომპანიების სხვადასხვა მიმართულების აქტიურობის მაჩვენებლები (მაგ.: დასაქმება, წილი ექსპორტში და სხვ). გაანალიზებულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოტივაციები და მათი გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე ბოლო შვიდი წლის განმავლობაში 2008-2014 წლებში.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე. საერთო ჯამში, შეიძლება ითქვას, რომ ინვესტიციებიდან მიღებულ დადებით ეფექტებს შორის

ყველაზე თვალსაჩინო ელემენტებად პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემდეგი თანმდევი დადებითი ეფექტები შეგვიძლია მივიჩნიოთ: ტექნოლოგიური გადაიარაღება (მათ შორის ნოუჰაუს გამოყენება); დასაქმების მაჩვენებლის გაუმჯობესება; ეკონომიკური ზრდა; ადგილობრივი მონოპოლიების (ასეთის არსებობის შემთხვევაში) მოსპობა; საქონლისა და მომსახურების შედარებით ფართო არჩევანი და ა.შ.

საქართველოს მაგალითზე რთულია საუბარი (სტატისტიკის უქონლობის გამო) იმაზე, თუ რამდენად გაიზარდა ტექნოლოგიური და ინოვაციური სფერო, მით უმეტეს მაშინ, როდესაც მსოფლიო კონკურენტუნარიანობის ინდექსის, ინოვაციების მაჩვენებლის მიხედვით, საქართველო მხოლოდ 126-ე ადგილზეა გამოკვლეულ 148 ქვეყანას შორის (2013 წ.). თუმცა, შეიძლება აღინიშნოს, რომ ცალკეული დარგები, როგორცაა სატელეკომუნიკაციო სფერო, სწორედ ტექნოლოგიურ სიახლეებზეა დაფუძნებული და საკმაოდ წარმატებულია. მიუხედავად ამისა, ყოველწლიური შემომავალი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების სტრუქტურაში ის მაინც უმნიშვნელო ადგილს იკავებს.

პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს საქართველოსთვის და მისი ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებისთვის მრავალი დადებითი ეფექტის მონატანა შეუძლია, როგორც პირდაპირი (ვერტიკალური გადადენის ეფექტი), ასევე არაპირდაპირი (ჰორიზონტალური გადადენის ეფექტი) გზით, მითუმეტეს იმ პირობებში, როდესაც საქართველოში არსებული ადგილობრივი ფინანსური რესურსები, სხვადასხვა მიზეზების გამო, ვერ უმკლავდება ადგილობრივი საინტესტიციო „მოთხოვნილებების და საჭიროებების“ დაკმაყოფილებას.

საქართველოში შემოდინებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ანალიზი ქვეყნების, რეგიონების და დარგების მიხედვით. 1997-2014 წლებში საქართველოში შემოდინებულმა პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციებმა - \$12,5 მილიარდს გადააჭარბა, რაც მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით \$3.4 ათასს შეადგენს. ერთ კონკრეტულ რეგიონზე გაანგარიშებით უდიდესი ინვესტორი, ჯამური პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 42%-ით ევროკავშირია.

ევროკავშირის დომინირება სხვა დანარჩენ რეგიონებთან შედარებით, ნათლად ჩანს წლების მიხედვით დინამიკაშიც, კერძოდ 2000 წლიდან (გარდა 2002 წლისა) ევროკავშირი ყოველწლიურად ყველაზე მეტ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ახორციელებდა საქართველოში. სამწუხაროდ თუ საბედნიეროდ, საქართველო მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ევროკავშირის წევრი ქვეყნებიდან შემოდინებულ პირდაპირ უცხოურ

ინვესტიციებზე, რაც ერთი მხრივ, საქართველოს დამოკიდებულებას, ხოლო, მეორე მხრივ, ევროკავშირის წევრი ქვეყნების დაინტერესებას გამოხატავს.

1997-2013 წლებში საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განმახორციელებელთა „საუკეთესო ხუთეულმა“ მთელი ინვესტიციების დაახლოებით 1/2-ის მობილიზება შეძლეს (\$5,1 მლრდ). „საუკეთესო ოცეულმა“ კი (საერთაშორისო ორგანიზაციების ჩათვლით) ჯამური პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების - 89% (\$9,9 მლრდ) ინვესტიცია განახორციელეს. მაშინ, როდესაც დანარჩენმა 50 ქვეყანაზე მეტმა, ერთობლივად, სულ 11% (\$1,2 მლრდ) ინვესტიციის განხორციელება შეძლეს საქართველოს ეკონომიკაში.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკას თუ დავაკვირდებით, დავინახავთ, რომ გარკვეულ წლებში ინვესტიციები აღმავალი, ხოლო სხვა დროს კი დადმავალი ტრენდით ხასიათდება. უფრო მეტიც, ინვესტიციები გარკვეულ დარგებში მინიმალური (მაგ.: სოფლის მეურნეობა, თანამედროვე ტექნოლოგიები), ხოლო დანარჩენში კი საკმაოდ მაღალია (მაგ.: საფინანსო სექტორი, დამამუშავებელი მრეწველობა, ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა და სხვ). იმის ასახსნელად თუ რით არის გამოწვეული აღნიშნული მოვლენები, ჩვენ გამოვიყენეთ ჯ. დანიინგის (Dunning, 1998) მიერ შემუშავებულ ინვესტიციების მოტივაციების თეორია.

ჯ. დანიინგის **ინვესტიციების მოზიდვის თეორია** 4 ძირითად მოტივაციას ითვალისწინებს, კერძოდ: ა) რესურსების მაძიებლები; ბ) ეფექტიანობის მაძიებლები; გ) ბაზრის მაძიებლები; დ) სტრატეგიული აქტივების მაძიებლები.

გამომდინარე იქედან, რომ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოტივაციების თეორია პირდაპირ კავშირშია ერის ინვესტიციური განვითარების გზის მოდელთან, ჩვენი კვლევაც საქართველოს მაგალითზე პირდაპირაა დაკავშირებული მასთან. 1997-2004 წლებში, როდესაც საქართველო ერის ინვესტიციური განვითარების გზის საწყის, პირველ საფეხურზე იმყოფებოდა, შემომავალი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები რამდენიმე ათეულიდან რამდენიმე ასეულ მილიონ დოლარამდე მერყეობდა და შესაბამისი წლების მთლიანი შიგა პროდუქტის დაახლოებით 5%-ს შეადგენდა. ამ წლებში განხორციელებული ინვესტიციები თითქმის მთლიანად ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენის მშენებლობასა და, ნაწილობრივ, სახელმწიფო ქონების პრივატიზების შედეგად მოემართებოდა საქართველოში. 1997-1998 წელს შემოდინებული დიდი ოდენობით პირდაპირი უცხოური

ინვესტიციები თითქმის მთლიანად სუფსას ტერმინალის და ბაქო-სუფსას ნავთობსადენის მშენებლობაზე იყო მიმართული. აგრეთვე მნიშვნელოვანი ინვესტიციური ნაკადი 1998 წელს „აიეს თელასის“ 75%-იანი წილის ამერიკულ კომპანიაზე გასხვისებამ გამოიწვია (Clinton R.S., 2003). პრივატიზაციის შედეგად შემოდინებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ნაკადები მნიშვნელოვანი იყო მომდევნო წლებშიც.

ამ პერიოდში საქართველოს „ერის საინვესტიციო განვითარების გზის“ პირველ საფეხურზე ყოფნა გამოიხატებოდა იმ რეალობით, რაც მოცემულ ეტაპზე ადგილობრივი ეკონომიკისთვის იყო დამახასიათებელი და ნათლად ხსნის უცხოელი ინვესტორების საქართველოს რესურსებით (ისევე, როგორც დსთ-ს იმდროინდელი სხვა მრავალი წევრი ქვეყნისთვის) დაინტერესებას (Vavilov S., 2005).

2003 წლიდან თანმდევმა რეალურმა თუ მოხვენებითმა პოზიტიურმა რეფორმებმა საქართველოს საინვესტიციო იმიჯი საგრძნობლად გააუმჯობესა და რამდენიმე წელიწადში ინვესტიციურმა ნაკადმა მილიარდიან (\$) ზღვარს გადააჭარბა, კერძოდ, 2006 წელს - თითქმის \$1,2 მლრდ. აღნიშნული პერიოდი საქართველოში დადებითი რეფორმების პარალელურად, სახელმწიფო ქონების მაქსიმალურად გაძლიერებული პრივატიზაციით ხასიათდებოდა, რამაც ქვეყანაში საბაზრო ელემენტების შემოდებას, აგრეთვე ტექნოლოგიურ გადაიარაღებას (თუმცა უმნიშვნელოდ), მართვის ახალი მეთოდების დანერგვასა და სახელმწიფო ბიუჯეტის შევსებას შეუწყო ხელი.

დანინგის მოტივაციების განმსაზღვრელი პრინციპებისა და OECD-ს კლასიფიკაციის გათვალისწინებით (OECD Science, Technology and Industry Scoreboard), ჩვენ მიერ საქსტატის მონაცემების ისეთნაირად დაჯგუფება მოხერხდა, რომ ნათელი გამხდარიყო უცხოელი ინვესტორების მოტივაციები საქართველოსთან მიმართებით, როგორც ცალკეული ქვეყნებისთვის, ასევე, მთლიანობაში. თუმცა, აქვე უნდა ითქვას, რომ მოცემული დანაწილება პირობითია, რადგანაც შესაძლოა, ნებისმიერი ინვესტიციის უკან არალოგიკური / არაპროგნოზირებადი ან/და ინვესტორის პირადი დაინტერესება იდგეს. მაგ.: ინვესტიციები სოფლის მეურნეობაში შესაძლოა, არა მხოლოდ ეფექტიანობის მაძიებელი იყოს, არამედ ბაზრის ათვისებისაც. ასევე შესაძლებელია, ენერგეტიკაში განხორციელებული ინვესტიციების ნაწილი არა საშინაო ბაზრის ათვისების, არამედ ეფექტიანობის მაძიებელი აღმოჩნდეს. თუმცა, ამის დეტალური დადგენა პრაქტიკულად შეუძლებელია (სანამ თითოეული ინვესტორის გამოკითხვა არ მოხდება). სწორედ ამიტომ,

ჩვენ ვიყენებთ მეთოდოლოგიას, რომელიც სხვადასხვა ავტორების მიერ არის შემოთავაზებული და საუკეთესოდაა მიჩნეული.

მიღებული შედეგებით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ბოლო 7 წლის განმავლობაში (2008 წლიდან 2014-ის პირველი კვარტალი) პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განმახორციელებლები ძირითადად საშინაო ბაზრის ათვისებით იყვნენ დაინტერესებულნი (მთლიანი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 80%), მეორე ადგილზე გავიდა ეფექტიანობის მაძიებელი ინვესტიციები (17%), ხოლო მესამეზე კი რესურსების მაძიებელი (3%). შესაბამისად, საქართველო უცხოელი ინვესტორებისათვის უკვე აღარ წარმოადგენს მხოლოდ იაფი რესურსების ბაზარს, არამედ სახეზე გვაქვს მოტივაციების დივერსიფიკაცია. ძალიან მნიშვნელოვანია ეფექტიანობის მაძიებელი ინვესტიციების 17%-იანი წილი მთლიან ინვესტიციებში, რაც კონკურენტუნარიანობის განვითარების საწინდარია.

ჩვენს მიგნებებს (ეფექტიანობა-მამოძრავებელი ინვესტიციების საკმაოდ მაღალ მაჩვენებელს), თავის მხრივ, ადასტურებს მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის მიერ შედგენილი გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსის ეკონომიკური განვითარების სამ-საფეხურიანი მოდელიც (კერძოდ, ფაქტორ მამოძრავებელი, ეფექტიანობა მამოძრავებელი და ინოვაცია მამოძრავებელი ეკონომიკები).

OLI პარადიგმა და ერის ინვესტიციური განვითარების გზა (IDP). დანინგის მიხედვით, თუ კომპანიას მფლობელობის უპირატესობა აქვს, მაშინ, მას შეუძლია მიმართოს როგორც ლიცენზიის გაცემას, ასევე, თავისი პროდუქციის ექსპორტირებას, აგრეთვე, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განხორციელებასაც ახალ ბაზარზე; თუმცა, კომპანიის მიერ ახალ ბაზარზე ინტერნალიზაციის უპირატესობის ფლობის დროს, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ექსპორტირებაა მიზანშეწონილი და არა ლიცენზიის გაცემა.

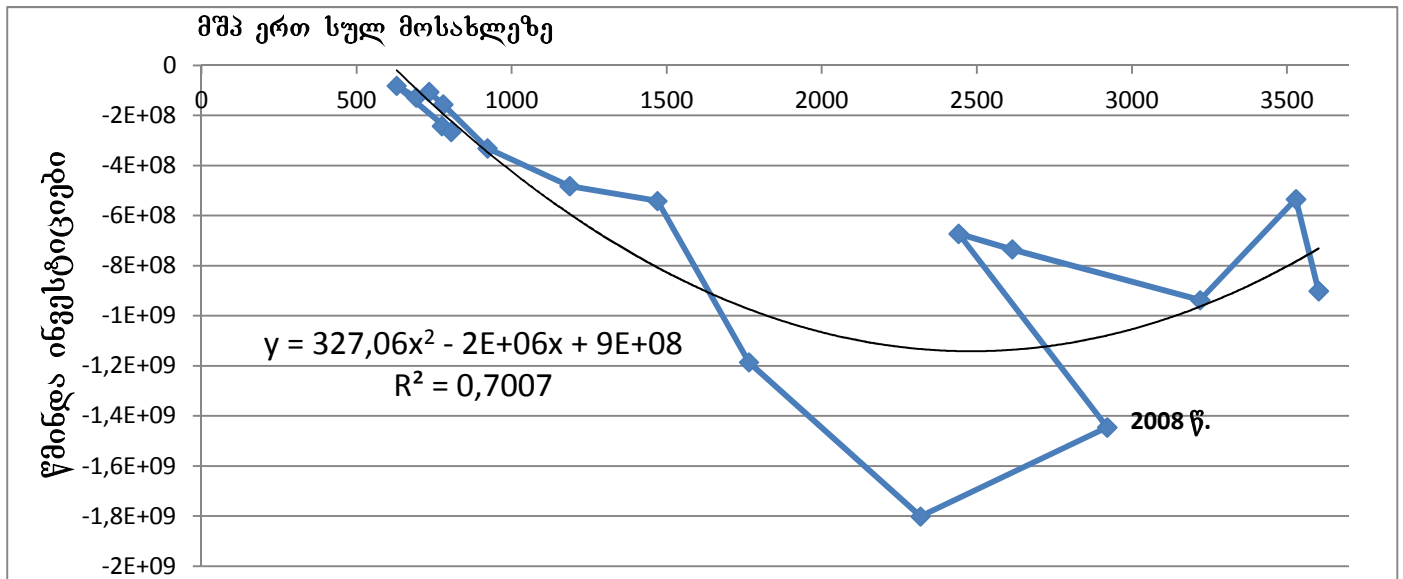
დანინგის და ნარულას თანახმად, ერთი მხრივ, პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებსა და, მეორე მხრივ, ცალკეული კომპანიების/ქვეყნების: მფლობელობის, ადგილმდებარეობის და ინტერნალიზაციის უპირატესობები, ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების სხვადასხვა საფეხურებზე იცვლება. მოდელის საქართველოს რეალობაზე მორგებისას, გასათვალისწინებელია მოცემული ქვეყნის პროგრესი ბოლო წლების განმავლობაში. აღსანიშნავია როგორც პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინების, ასევე საქართველოს რეზიდენტების მიერ საზღვარგარეთ განხორციელებული პირდაპირი

უცხოური ინვესტიციების მაჩვენებლები. გარდა ამისა, აღსანიშნავია, რომ ბოლო წლების განმავლობაში, მართალია, ძალიან ნელი, მაგრამ მიზანმიმართული ნაბიჯებით მიმდინარეობს შრომატევადი დარგების, ტექნოლოგიატევადი დარგებით ჩანაცვლება, რაც, ძირითადად, ბოლო წლების განმავლობაში მომსახურების სფეროს განვითარებით შეიძლება აიხსნას (რაც მესამე ეტაპისთვისაა დამახასიათებელი).

ჩვენ მიერ აგებული ერის ინვესტიციური განვითარების გზის მოდელიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ საქართველო 2004-2007 წლებში მეორე საფეხურს გადიოდა (იხ. დიაგრამა №1). საიდანაც გამომდინარეობს, რომ შემომავალი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ძირითადი მოტივი რესურსების დაუფლება (ისევე, როგორც 2003 წლამდე) და ადგილობრივი ბაზრის ათვისება გახლდათ.

დიაგრამა №1

საქართველოს ინვესტიციური განვითარების გზა

წყარო: საქსტატი, UNCTAD და მსოფლიო ბანკის მონაცემები

2008 წლიდან საქართველო „ერის საინვესტიციო განვითარების გზის“ მესამე საფეხურზე გადადის და უცხოურ ინვესტიციათა მოტივაციებიც საგრძნობლად იცვლება. თუმცა, შეიძლება ითქვას, რომ მესამე საფეხურზე საქართველოს აღზევება ამ შემთხვევაში არ არის ბოლომდე მართებული პროგნოზი, რადგანაც საქართველოს ნეტო პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მაჩვენებლის კლება, არა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების

ექსპორტის ზრდით, არამედ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების იმპორტის კლებით იყო განპირობებული.

ამ ეტაპზე შედარებით მაღალი ტექნოლოგიური დონის მიღწევის შედეგად, ადგილობრივ ბაზარზე ხელფასები იზრდება. მფლობელობითი და ადგილმდებარეობის უპირატესობებს დაუფლებული კომპანიები/ეკონომიკები კი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ექსპორტირებაზე გადადიან, ანუ, გამომდინარე იქედან, რომ ადგილობრივ სამუშაო ბაზარზე შრომითი ანაზღაურება მომატებულია, ადგილობრივ კომპანიებს უნდებოდათ სურვილი, რომ მეზობელ ქვეყნებში ინვესტიციები თავად განახორციელონ. იაფი მუშახელისა და მათი ტექნოლოგიების გამოყენებით, ისინი მეზობელი ქვეყნების ბაზრების „დაპყრობასა“ და იქედან მათთვის საჭირო ნედლეულის ან/და მზა პროდუქციის იმპორტირებას იმედოვნებენ. მეორე მხრივ, უფრო განვითარებული ბაზრების მოთამაშეები ამ ახალ, მზარდ ეკონომიკაში თავისი პოზიციების გამყარებას ცდილობენ და ახალ პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებსაც განახორციელებენ, შესაბამისად მოსალოდნელია მათი მოგების ზრდაც.

აღნიშნულ ეტაპზე საქართველოს ყოფნა მიგვანიშნებს, რომ დღეისთვის უცხოელი ინვესტორების ძირითადი დაინტერესება - იაფი სამუშაო ძალა, ეტაპობრივად გაქრება, რაც ძირითადად დასაქმებულების კვალიფიკაციის ამაღლებასთან იქნება დაკავშირებული. ამიტომ, საჭიროა საქართველო წინასწარ მოემზადოს მსგავსი ცვლილებებისთვის და სხვა ისეთი საინტერესო სიახლეები შესთავაზოს უცხოელ (თუ ადგილობრივ) ინვესტორებს, რომელიც არანაკლები დაინტერესების გამომწვევი იქნება მათში. ან თუნდაც, ცოდნაზე და ახალ ტექნოლოგიებზე ორიენტირებულ ინვესტორთა ახალი ტალღა დააინტერესოს საქართველოთ, რომელიც აქამდე საერთოდ არ იჩენდა ამ რეგიონისადმი დაინტერესებას.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების პოტენციალი და კონტრიბუციის ინდექსი საქართველოში. უკვე დიდი ხანია, “გაეროს ვაჭრობისა და განვითარების კონფერენცია” (UNCTAD) მსოფლიოს 150-მდე ქვეყნის ანალიზის საფუძველზე გვთავაზობს, ერთი მხრივ, სხვადასხვა ქვეყნების ინვესტიციური პოტენციალის, ხოლო, მეორე მხრივ, ამ პოტენციალის მის რეალურ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებთან თანაფარდობის მაჩვენებელს. აღნიშნული მაჩვენებელი მრავალი კომპონენტის გათვალისწინებით გაიანგარიშება, ესენია: ბაზრის მიმზიდველობა; იაფი სამუშაო ძალის არსებობა; ბუნებრივი რესურსების არსებობა და ინფრასტრუქტურის გამართულობა. აღსანიშნავია, რომ თითოეული ჩამოთვლილი

მსხვილი მაჩვენებელი შემდგომ მცირე მაჩვენებლებად არის ჩაშლილი და მოიცავს ისეთ ვიწრო მიმართულებებსაც კი, როგორებიცაა: გზის სიგრძე ყოველ 100 კმ. კვადრატ მიწის ფართობზე; სატელეფონო ხაზების და ინტერნეტის მომხმარებელთა რაოდენობა ყოველ 100 მოსახლეზე და ა.შ.

ჩვენ გადავწყვიტეთ, აღნიშნული მაჩვენებლები საქართველოსთვის თავად დაგვეჯამებინა და გამოგვეკვლია (UNCTAD-ის და მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის მონაცემებზე დაყრდნობით), თუ რამდენად გაიუმჯობესა ან/და გაიუარესა საქართველომ თავისი პოზიციები აღნიშნული მაჩვენებლის მიხედვით და საკმაოდ საინტერესო მიგნებებამდეც მივედით. კერძოდ, 2007 და 2011 წლებში საქართველოს რეალური პოტენციალი აღემატებოდა თეორიულ შესაძლებლობებს, ხოლო 2013 წელს კი პირიქით.

იმის კითხვა: რამ გამოიწვია 2007 და 2011 წლებში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების საქართველოს პოტენციურ შესაძლებლობებზე მეტის მოზიდვა? აგრეთვე საკითხავია, რამ გამოიწვია ჩავარდნა 2013 წელს? ჩვენი აზრით, აღნიშნულ კითხვაზე პასუხი სხვადასხვა მთავრობებს შორის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვასთან დაკავშირებულ განსხვავებულ მიდგომებსა და შესაძლებლობებში მდგომარეობს, კერძოდ: ა) აგრესიული სარეკლამო პოლიტიკა; ბ) დემოკრატიული და რეფორმატორი ქვეყნის იმიჯი; გ) მიზანმიმართული საგარეო პოლიტიკა; დ) „მეგობრული ბიზნეს გარემო“ და ა.შ.

კონტრიბუციის ინდექსი. იმის დასადგენად, თუ რეალურად რა შედეგი მოაქვს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განხორციელებას ამა თუ იმ ქვეყანაში, „გაეროს ვაჭრობისა და განვითარების კონფერენცია“ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში „პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების კონტრიბუციის ინდექსაც“ აქვეყნებს. თუმცა, ამ ქვეყნების რიცხვში არ შედის საქართველო. ამიტომ ჩვენს მიზანს და კვლევის სიახლეს აღნიშნული პარამეტრის საქართველოზე მორგება წარმოადგენს.

ჩვენი კვლევის თანახმად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები გავლენას ახდენს ქართულ ეკონომიკაზე, უფრო ზუსტად კი ის კომპანიები, რომლებიც ქართულ-უცხოური წილობრივი მონაწილეობითა არიან შექმნილნი. კვლევის შედეგად მიღებული მონაცემები ადასტურებს, რომ საქართველოში, ისევე როგორც სხვა განვითარებად ქვეყნებში, მეცნიერებატევად დარგებთან შედარებით. დიდი როლი აქვს შრომატევადი დარგების წილს. აგრეთვე ნათელია, რომ უცხოური ინვესტიციებით შექმნილი კომპანიები ბაზრის სერიოზული მოთამაშეები არიან და დიდწილად სწორედ

ისინი განაპირობებენ ქვეყნის ეკონომიკური აქტიურობის ძირითად ბირთვს. ცალკე აღნიშნავს იმსახურებს ქართულ-უცხოური წილობრივი მონაწილეობით შექმნილი კომპანიების წილი მთლიან ექსპორტში, რომელიც ბოლო წლებში დაახლოებით 1/2-ს შეადგენს და მიგვანიშნებს, იმაზე რომ ქართული ექსპორტი დიდწილად სწორედ უცხოური ინვესტიციების ხარჯზე ვითარდება.

კონტრიბუციის ინდექსის თანახმად, საქართველო უცხოური კაპიტალით დაფუძნებული საწარმოების გავლენის ხარისხით, არა მხოლოდ უსწრებს სხვა დანარჩენ რეგიონებსა თუ ქვეყნებს, არამედ ლიდერია თითოეული მიმართულების მიხედვით. ექსპორტის მაჩვენებლის შემდეგ, განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია: საგადასახადო შემოსავლებისა (46,5%) და კაპიტალის ფორმირების (40%) დარგები. მოცემული დარგები, ისევე როგორც სხვა დანარჩენები, ნათლად მიგვანიშნებენ უცხოური საწარმოების გავლენაზე და მნიშვნელობაზე საქართველოს ეკონომიკაში.

თავი 3. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის პოტენციური და რეალური შესაძლებლობები საქართველოში

მოცემულ თავში განხილული და შეფასებულია ისეთი მიმართულებები, როგორებიცაა: ლიბერალური საგადასახადო რეჟიმი, რეფორმა საბაჟო სექტორში, ლიცენზიებისა და ნებართვების მოდერნიზებული სისტემა, პრივატიზაცია, ცვლილებები შრომის კოდექსში, კრიმინალთან და კორუფციასთან ბრძოლა, თავისუფალი ინდუსტრიული და ტურისტული ზონები, ორმაგი დაბეგვრის თავიდან აცილება, საბანკო სექტორის როლი და გამოწვევები, საქართველო-ევროკავშირის ეკონომიკური ურთიერთობები „აღმოსავლეთის პარტიონრობიდან“ დღემდე, საქართველოს გრძელვადიანი განვითარების გეგმა - საქართველო 2020, საკანონმდებლო ცვლილებები ინვესტიციური საქმიანობის მიმართულებით, საფონდო ბირჟის განუვითარებლობა.

სტრატეგიული გეგმების თანახმად, (საქართველო 2012-2015 და საქართველო 2020) საქართველოს კონკურენტული სისუსტეები (ბაზრის ზომა, გეოპოლიტიკური გამოწვევები) საუკეთესო ბიზნეს-კლიმატით უნდა დაბალანსდეს, რაც ხელს შეუწყობს ინვესტიციების მატებასა და, შედეგად, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას.

იმ ფაქტს, რომ საქართველო ერთ-ერთი საუკეთესო ქვეყანაა მსოფლიოში ინვესტიციების მოსაზიდად, აღიარებს არა მხოლოდ საქართველო, არამედ მრავალი

საერთაშორისო ორგანიზაციაც, რაც უფრო სარწმუნოსა და სანდოს ხდის მის რეპუტაციას. მსოფლიო ბანკის მიხედვით, საქართველო მსოფლიოში (მით უმეტეს თავის რეგიონში) ერთ-ერთი ყველაზე ღია ქვეყანაა უცხოური (სააქციო) კაპიტალისათვის. კვლევის თანახმად, მოცემულ ოცდაცამეტივე სექტორში საქართველო (მონტენეგრო, ჩილე და გვატემალასთან ერთად) აბსოლუტური ღიაობით გამოირჩევა და არავითარი შეზღუდვები არ გააჩნია უცხოური კაპიტალის მიმართ (თუმცა, ადგილობრივი ინვესტორები ხშირად აპროტესტებდნენ, რომ უცხოელებისაგან განსხვავებით, მათზე გარკვეული ზეწოლა ხორციელდებოდა).

საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს ცნობით, ბოლო წლების განმავლობაში ქვეყანაში ჩამოყალიბებული საგადასახადო გარემო ერთ-ერთი ყველაზე ლიბერალურია არა მხოლოდ რეგიონში, არამედ ევროპასა და მსოფლიოშიც კი. საქართველო ბიზნესის კეთების სიმარტივით მე-8 ადგილზეა მსოფლიოს 185 ქვეყანას შორის. თუმცა, პრინციპული ხასიათის პრობლემები, რომლებიც საქართველოში ჯერ კიდევ არსებობს, ხელს უშლიან და, ფაქტობრივად, ანეიტრალებენ იმ წარმატებებს, რომლებსაც ქვეყანამ უკვე მიაღწია. კვლავ გადაუჭრელ პრობლემად რჩება ბაზარზე თავისუფალი კონკურენციის უზრუნველყოფა, ასევე გადახდის უუნარობასთან, კომერციული დაგების გადაჭრასა და ბიზნესის წარმოებასთან დაკავშირებული მრავალი პრობლემური საკითხი. მსგავსი დაბრკოლებები კი აუარესებენ სამეწარმეო გარემოს, ამცირებენ ინვესტორთა ნდობას და უმნიშვნელოს ხდიან სხვა სფეროებში ჩამოყალიბებულ ქმედით მექანიზმებს. განვიხილოთ ერთი კონკრეტული მაგალითი: მსოფლიო ბანკის თანახმად, ქონების რეგისტრაციის სიმარტივით საქართველოს პირველი ადგილი უჭირავს მთელ მსოფლიოში (Doing Business, 2014). თუმცა, აღნიშნული მიღწევა უსარგებლო ხდება. თუ უფრო დეტალურად დავაკვირდებით, ვნახავთ, რომ მსოფლიო კონკურენტუნარიანობის ინდექსის მიხედვით, საკუთრების უფლებების დაცვის კუთხით საქართველო 120-ე ადგილზეა მსოფლიოს 145 ქვეყანას შორის; დაგების გადაჭრის სამართლებრივი ჩარჩოს ეფექტიანობით - 92-ე და ანტიმონოპოლიური პოლიტიკის ეფექტიანობისათვის კი სულაც ერთ-ერთი უკანასკნელია (138-ე ადგილი). აღნიშნულიდან გამომდინარე, კიდევ ერთი პრობლემა იკვეთება, რაც სასამართლო სისტემისადმი დაბალ ნდობას უკავშირდება და რომლის გამოსწორების გარეშეც, ვერც-ერთი ზემოხსენებული პრობლემა ვერ მოგვარდება.

გამოქვეყნებული ნაშრომები

- ჭარაია ვ. (2011), აღმოსავლეთის პარტნიორობა. კავკასიის ეკონომიკური სამკუთხედი, №3, 10-19.
- ჭარაია ვ. (2011), აღმოსავლეთის პარტნიორობა. აღმოსავლეთის პარტნიორობა და საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკა. თბილისი: CIESR. გვ. 174-184.
- ჭარაია ვ. (2013), ევროინტეგრაციის საკითხები - ვიშეგრადის ქვეყნები და სამხრეთ კავკასია. გვ. 120-134. თბილისი. კავკასიის სოციალური და ეკონომიკური კვლევითი ინსტიტუტი.
- ჭარაია ვ. (2013), საბანკო ზედამხედველობის მარეგულირებელი სტანდარტების დანერგვის თავისებურებები საქართველოსა და საზღვარგარეთის ქვეყნებში, ეკონომიკა და ბიზნესი, №1, გვ. 121-142.
- ჭარაია ვ. (2013), საქართველოს საბანკო სისტემის ანალიტიკური მიმოხილვა, ეკონომიკა და ბიზნესი, №3, გვ. 175-186.
- ჭარაია ვ. (2014), საქართველოს ეკონომიკური კონკურენტუნარიანობის ანალიზი და პერსპექტივები, ეკონომიკა და ბიზნესი, №1, გვ. 137-150.
- ჭარაია ვ. (2014), წინეხი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების “ძლიერ ველზე”, ეკონომიკა და ბიზნესი, № 4, გვ. 109-122.
- ჭარაია ვ. (2014), პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გაზრდის შესაძლებლობები საქართველოში, ახალგაზრდა ეკონომისტთა ასოციაცია. გამარჯვებული ნაშრომი.
- ჭარაია ვ. (2014), ჩინეთი თავის ეკონომიკურ “ექსპანსიას” საქართველოში მხოლოდ ახლა იწყებს, The Tbilisi Times. <http://www.ttimes.ge/archives/30444>
- Charaia V., 2014. Local Investment Climate and the Role of (Sustainable) FDI. The Case of Georgia, *International Journal of Social, Education, Economics and Management Engineering*, Vol.8 #2, pp. 425-428. <http://waset.org/author/vakhtang-charaia>
- Charaia V., Mirimanova N., Amiryany V., Bayramov G., Baratelia B., Zade L., Hovsepyan K., Rasulov F., 2013. Rehabilitation of the South Caucasus Railway. *International Alert*, London. http://www.international-alert.org/sites/default/files/Caucasus_RailwaysRehabilitationPt1_EN_2013.pdf
- Charaia V., Mirimanova N., Baratelia B., Basaria V., Chargeishvili A., Papaskiri O., Zade L., 2013. Trans-Ingur/i economic relations: A case for regulation, *International Alert*, London. http://www.international-alert.org/sites/default/files/Caucasus_TransInguri_EconRelationsRegulation_EN_2013.pdf

- Papava V., Charaia V., 2014. Regional Railways in the Central Caucasus and Georgia's Economic Interests. *The Caucasus & Globalization*, Vol. 8, Iss. 1-2. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2507413
- Чарая В. О. 2012. Причины внедрения Базель III, его характеристики и ожидаемые эффекты, *Молодой ученый*. №5. С. 246-249. <http://www.moluch.ru/archive/40/4744/>